

BESØK AV RAKKERKNEKTN OG LITT PRAT OM BYENS DOER

Rakkeren, også kalt nattmannen, hadde hånd om renovasjonen i byen og skulle også bringe bort døde dyrekadavre o. l. Det var et foraktet yrke, urent, og rakkeren var «uerlig», ingen måtte ha med ham og hans folk å gjøre.

Tenk så en hederlig borgermanns forskrekkelse da han får besøk av en rakkerknekt. Det hendte i 1666 skomakeren Giøde Nielsen i Vaterland. Rakkerknekten kom inn i hans hus «och vilde sette sig til at dricke imod skomagerens vilje», og denne forbød sin hustru å tappe øl for ham.

Men den frekke rakkerknekten ville ikke gå sin vei, og da skomakeren søkte å kaste ham ut, tok han til motverge, og det ble et regulært slagsmål. Skomakeren var selvfølgelig snar til å melde av til øvrigheten, og han fikk fredsførstyrren dømt og kastet i rådstufengselet, et mørkt kjellerhull.

Dette hjalp imidlertid ikke det dugg, det kunne ikke nektes at Giøde Nielsen hadde hatt rakkerknekten i sitt hus, og han ble nå helt uglesett av naboen, eller som det het «hand er kommet i fortred och ond attest i hans grandelag». Skomakeren vet ikke sin arme råd, og vender seg til slutt til de velvise borgermestre og råd. Og rådstueretten protokollerer nå høytidelig:

«at efterdi Giørde Nielsen er en ærlig mand og gammel skatteborger, och ham uret er tilføyet och hand ved proces icke kand med saadan folch noget videre udføre, saa bør icke nogen hemmelig eller aabenbar, at beskyldе eller i vanrøchte bringe form. Giøde Nielsen derfor, men som en erlig laugretsmand herefter som tilforn at holdes och achtes i menigheden, saafremt de icke derfor høiligen vilde lide och indestaa,

Lyskopiering

Vi utfører all slags lyskopiering av tegninger for arkitekter, ingenierer, byggmestere og entreprenører.

Fotografering

Direkte fotografering og mikrofotografering av tegninger, stykklistre, dokumenter, skipsplaner etc. ved en hurtig og betryggende metode.

Vi har førsteklasses og moderne utstyr.

Henvend Dem til oss.

BRØDRENE JOHNSEN A/S
Nedre Slottsgate 11, Oslo Sentralbord 42 09 93

50 år
Grunn 1899 til idag
Fra 1899 har vi prydet vår by med klisjeer
Alfred Hellwig A.H.
REPRODUKTIONS-KUNSTANSTALT
SEHESTEDSGT. 3. 33 47 07

A/S Hoyer-Ellefsen

ENTREPRENØRFORRETNING · OSLO

A.s Wangs
Kunst- og Antikvitetshandel

Grunnlagt 1891.

Telegr.adr.: „KUNSTWANG“

Kunsthåndel — Auksjonsforretning
Verdsettelsesbyrå

Kristian 4.s gt. 12.

Telefon 41 52 00 - 41 53 27

om hand nogen kand overbevise ham i saa maade noget at forekaste eller til nafn och røchteles forkleining bringe.»

Nei, folk var helt gale når det gjaldt nattmannen og hans arbeid, det har vi mange prøver på her fra byen om enn kanskje ikke så grelt som det Troels Lund forteller om.

Det var en hollender som hadde slått seg ned i Helsingør. Han var jo fra sitt hjemland vant til stor renslighet, men forholdene i denne byen var helt annerledes. Rakkeren var tydeligvis en doven slusk, som slike folk ofte var, og den stakkars hollenderens klager til øvrigheten hjalp ikke det spor. Han visste ikke sin arme råd og gav seg til sist til selv å rense sin «hemmelighet». Men det kom han sannelig til å angre på. Ryktet fløy som en løpeild over hele byen, alle som en var enig om at denslags kunne ikkestås, hollenderen måtte ut av byen og det litt fortære enn svint. Ja, selv borgermesteren var enig, hollenderen måtte vekk. Men denne selv skjønte ingenting. Da ble hele borgerskapet sammenkalt, og her ble man enig om at man «for ingen deel vilde samtykke ham til medborger efter saadan handel, hvorved han var falden i rakkerens embede og havde gjort sig selv til rakker», nei, ut av byen med ham.

Også i Christiania hadde en en masse besvær med den dovne og uetterrettelige rakkeren. Ved Peder Michelsens stiftelse ble det engang fra privatet blitt kjørt bort ikke mindre enn 54 lass. Nattmannen hadde helt enkelt streiket i fire år. Ved dollhuset på Oslo Hospital prøver en å greie seg ved å legge alle privatene over en kanal, som løp under huset, hvorigjennom det ble ledet enbekk, men resultatet var lite tilfredsstillende.

I København brukte en flere steder å la spillvannet fra gårdenes vannposter skylle innholdet fra privatene like ut i rennesteinene, ikke udelt behagelig for gatetrafikantene. Jeg har ikke sett at denne metode

ODICO
MURMALING

International Farvefabrik A/S

BJØLSEN
VALSEMØLLE A/s

«Møllen og elven»

er blitt anvendt i Christiania med unntakelse av at murmester Simon Waaler, som bodde på hjørnet av Vognmannsgaten og Tomtestredet i 1780-årene sammen med sin nabo Andreas Rokkedreier hadde bygd seg et natthus over en av byens renner eller kanaler, hvorigjennom vannet oppe fra løkkene var ledet. Det høres ganske sinnrikt ut, men det var en liten hake ved arrangementet. Denne «qvist», som Waaler kaller den, stakk nemlig ut i gaten, sannsynligvis Tomtestredet, og naboen var ikke sene med å fly til politiet og klage, og «qvisten» måtte bort.

På Akershus lot en allerede i 1600-årene regnvannet fra borggården skylle gjennom den murte «hemmelighet», som ennå er bevart.

Ja, renovasjonsspørsmålet var ikke greitt å løse. Men til slutt fant de gode Christianiaborgere på råd. Møkkebingene ved stall og fjøs, som fantes i de fleste gårder, kunne hvem som helst tømme. Ingen kontrollerte om det var idel dyremøkk her, derfor plaserte en helt enkelt sine hemmelige gemakker over møkkebingen. Ved utallige beskrivelser av de gamle Christiania-gårder fra annen halvdel av 1700-årene og senere står det, at privatet lå over møkkebingen.

Dette ble imidlertid den rene katastrofe for nattmannen, han mister jo sin inntekt ved denne illoyale konkurranse. I 1782 klager han til øvrigheten, men kommer ingen vei, både politimesteren og magistraten finner klagen ubeføyet.

Det pussige er at politimester G. M. Døderleins argumenter er høyst dags-aktuelle. Rakkeren synes å ha kastet alt på sjøen. «Skade derfor at haabefulde jordmonne skulde savne (gjødselen) naar havnene opfyldes og strandbredderne stinke,» skriver Døderlein, om ikke språket var gammeldags, kunne det gjerne vært skrevet i våre dager, da så megen urenslighet går på og i sjøen. Døderlein fremholder at i Nederlandene forekommer ikke denslags sloseri, der nyttes «disse frembringelser og

Actieselskabet GRANIT, Oslo

Telefon 4243 50 · 41 48 18

Granitt, Labrador, Marmor, Heller og Skifer

BYGNINGSARBEIDER
massiv utførelse
platearbeider
montering

KANTSTEN
GATESTEN
SMÅBROSTEN
RÅBLOKKER

ANDRESENS BANK

AKTIESELSKAP

OSLO · Telegramadresse: Abank

HOVEDKONTOR: Kirkegaten 6

FILIALER: Storgaten 28 og Rosenkrantz plass 1

**GYJNSIDIGE
BESTÅR**

**BYGGEVARER
JERN • JERNVARER**

Spør

GUSTAF ASPELIN

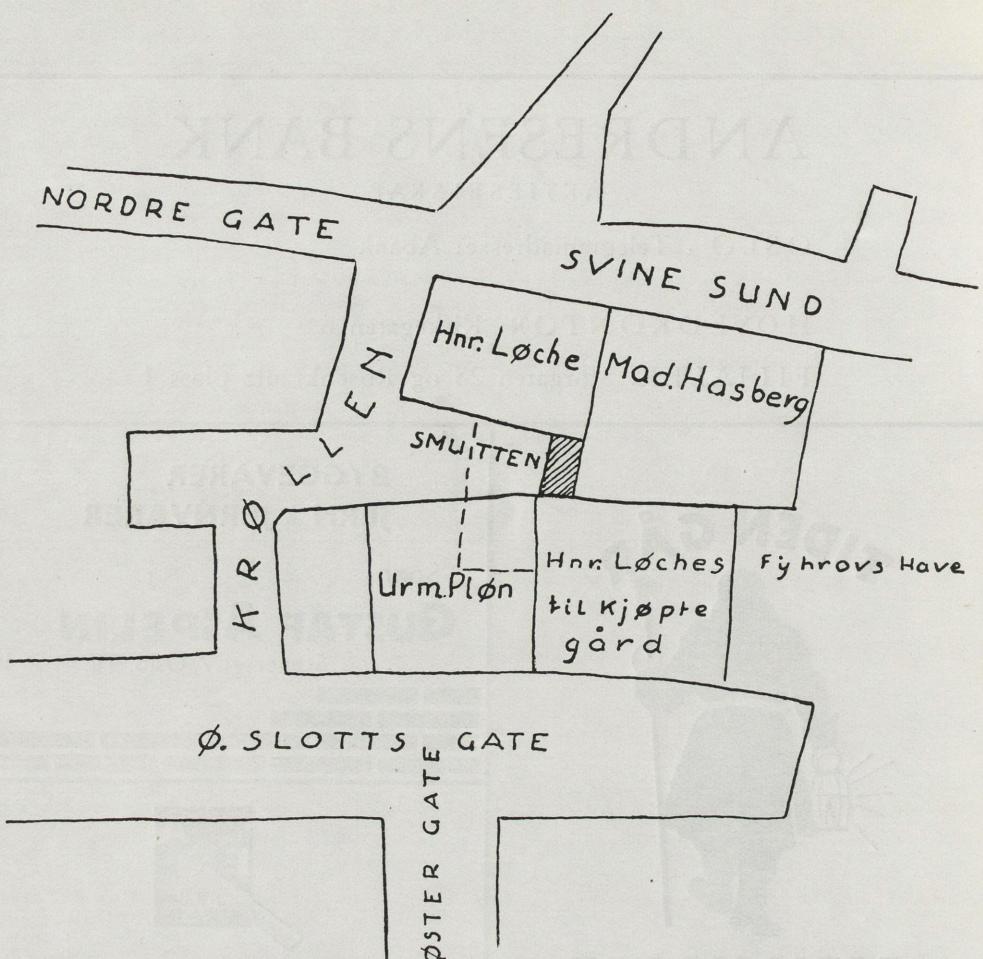
Stenersgt. 7, Oslo. Tlf. 41 56 40

E. A. HAMMER A/S

Trelastforretning — Oslo

**NYLANDS VERKSTED
OSLO**

Området omkring Krøllen: Nordregate, nå Akersgaten. Østregate, nå Karl Johans gate. Det skraverte madame Hasbergs do og mokkebinge. Det innstrekete er det av Smutten og Ploens grunn som Henrik Løche la seg til med.

H·C·A·MELBYE

St. Olavs plass 3   Sentr. b. 3314 86

OSLO

Trygve Verndal

ANLEGGSGARTNERMESTER

Medl. av H. A. M. L.

Borgenveien 16 Tlf. 69 79 15

Planlegging, beregning og utførelse
av haveanlegg,
tennisbaner og sportsplasser

Specialitet: Forhaver og gårdsinteriør

BORGEN & CONRADI

REIDAR CONRADI • BJØRN BORGREN

M. N. T. E.

INGENIØRER

T. K. F.

KONSULENTER

VARME • KULDE
VENTILASJON • SANITÆR

TELEFON CENTRALBORD

41 36 77

Formuesforvaltning

Bankens forvaltningsavdeling garanterer:

god service, og

sikker oppbevaring av Deres verdipapirer.

Oslo Sparebank

*Moderne Bokholderi-
og Lønningssystemer
Trykksaker • Protokoller*

Willusen Jensen

Kirkegaten 20 • Oslo
Telefon centralbord 42 18 80

Papirkurver

av eloxert aluminium,
halvrund
for opphenging på
vegg, og
rund
for trær og stolper.

Aluminium Foredling ^A S. Oslo
Rådhusgt. 23 b Tlf. 42 66 23

Aktieselskabet

Tofte Cellulosefabrik

Oslo

forekommes deris uleiligheder». Dessuten er skikken med priveter over mørkebingene over 30 år.

Også magistraten finner ordningen praktisk, og mener ingen kan forby den, en sparer jo dessuten de betydelige renovasjonskostninger. Hos stiftamtmannen går det på samme måte.

Det ble selvfølgelig av og til krangel naboen imellom, når privatene ble plassert på en sjenerende måte. Oppen ved Krøllen, altså omtrent ved Egertorget, var det krangel i flere år angående madame Hasberg's (snoremaker Hasberg's enke) «vandhuus eller nathuus, der var til vanziir for gaden». Det står udi den såkalte «Hig» eller «Smutten» som gikk inn fra Krøllen til fru Hasbergs gård mellom kjøpmann Henrik Løches og urmaker Christian Pløens eiendommer. Det bruktes ikke bare til natthus, men også til mørkebinge, «som nu er almindelig næsten udi hver mands gaard» (1784). Det har imidlertid stått der i over tyve år, og fru Hasberg mener derfor å ha fått hevd på det, og det ser ikke ut som en skal komme noen vei. Men naboen gir seg ikke. Den eneste trafikken i Smutten er når disse greiene til madame Hasberg skal tømmes.

Til sist finner politi-retten at madame Hasberg ikke har rett til å gjøre sådan bruk av Smutten, som strider mot all god orden og den sikkerhet enhver bør nyte ikke å utsettes for de farlige følger som «et privat og møgehuus» kan forårsake. Det er enhver innehavers plikt å «have saadanne indretninger inden sit eget huuses grenser under saa god bevaring at naboen af lugt og stank ej fornærmes». Godt naboskap tilsier også at enhver «villig tænkende beflitter sig paa dette at iagttage». Madame Hasbergs hevd hjelper ikke, retten erklærer, at hun ikke har lov til å benytte seg av «det udenfor hendes gaard opførte huus til at henlægge giødsel, skran eller anden urenslighed», som kan sjenere naboen.

Nå, lukten er ikke den eneste drivfjær til Henrik Løches iver. Hans

O. R. A. S. OSLO RØRLEggerBEDRIFT A/S

Ø. SLOTTSGT. 29

TELEFON 415896

AUTORISERT I OSLO OG AKER

DENGANG

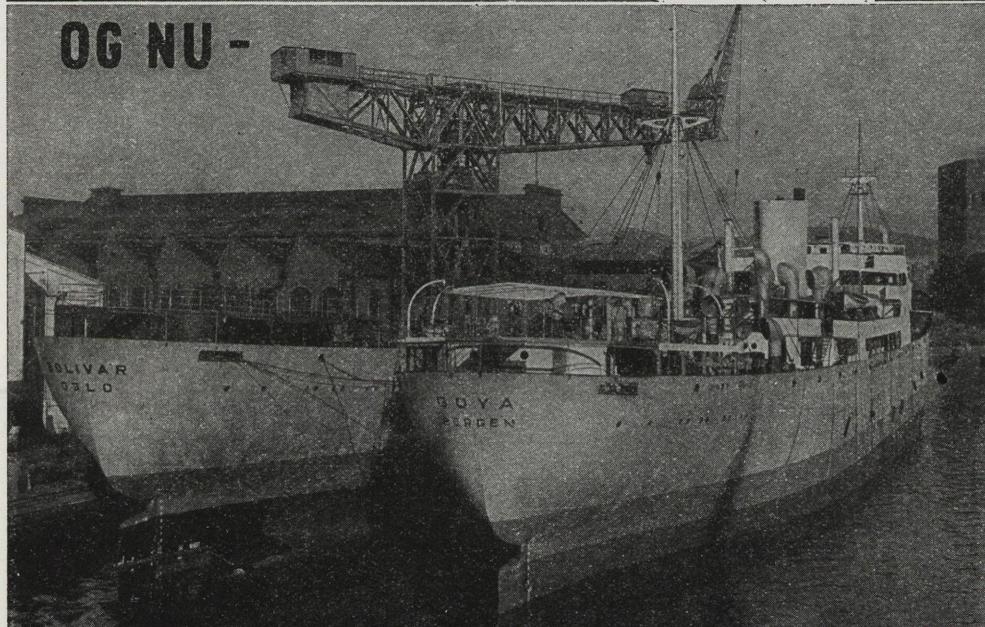

**AKERS MEK. VÆRKSTED,
CHRISTIANIA,**

Bestyrer: Ingemar Gundersen

Maskinverksted, Smedie, Kobberlagerverksted, Kjellerverksted,
Støperi, Møllerwerksted, Skibshyggeri,
Brygning af Jerukakse og Dampmaskiner, Maskinerier for Bryg-
geri, Brænderier, Sagbr. Transmiserer, Gasomobiler etc
Reparationer af alle Slags
Tørreløft for Skibe af 245 Fods Længde og op til 14 Fods
Dybde
2de Ophalingsbeddinger.

OG NU -

A·S AKERS MEK. VERKSTED

bondehandel florerer, han trenger utvidelse. Hvis han fikk legge «Smutten» til sin eiendom, kunne han til «ziirat for byen» oppføre en ny bygning. I 1790 går saken i orden, han får tillatelse til at «som eiendom tillegges et lidet stykke tomt i Grændsen, Smutten kaldet». Så har han fritt slag, og kjøper også tomtene 413 og 414 ved Øvre Slottsgate innenfor urmakergården. For å få ordentlig forbindelse mellom sin gamle og nye eiendom, er det ikke nok med at han får Smutten, men han trenger også et hjørne av urmaker Pløens grunn, men denne er en omgjengelig mann, så det ordner seg. Så har han plenty av plass til sine byggeplaner. Snart brannforsikrer han sine store flotte nybygninger for mange tusen riks-daler, av bindingsverk, men forblendet med stein til gaten, innmurte og innkledd svalganger. Smutten var gått over i historien.

Apropos priveter, så hadde de nesten utallige benevninger i gamle dager. Her er en del: Nattsval, natthus, apartement, vannhus, qvinch, lille huus, locum-privetum, hemmelighet, hysken, macsval, secret.

SLAGSMÅL I TOLLERGÅRDEN

Tollergården, hvor Elefantapoteket holdt til fra 1707 og utover, var en av de merkeligste av byens gamle gårder. Den var bygd i 1637 av borgermester Niels Toller, og lå i Tollbugaten nr. 12, altså ved siden av Krigsskolen.

Til tross for at den ble revet for 76 år siden, har vi fotografier av den. En enkelt gatefasade, hvor det litt til venstre for midtpartiet kommer fram en meget høy tverbygning, som til gaten prydes med en bratt trappe-gavl med ikke mindre enn ni trinn. Den har vært kronet med et 6 alen høyt spir med fløy.

Ingeniør Hallgrím Thoresen
M. N. I. F. M. T. K. F.

**Maskinteknisk konsulent for
Vannkraftanlegg**

Ansværlig medarbeider:

Ingeniør Nybro Hansen
M. N. I. F. M. T. K. F.

OSLO · Kronprinsens gate 17. Tlf. 42 56 65
Telegr.adr.: Hallgrím

Elektr. Installasjoner

Reparasjoner og levering av elektr.
komfyrer, ovner, støvsugere,
strykejern, motorer o.s.v.

Erling Storm
E L E K T R I S K E A N L E G G

Universitetsgt. 22-24. Tlf. 41 16 64, 41 19 61
O S L O